

KARSAI DÁNIEL – BÍRÓ BENCE – SZENTECZKI ZITA: *EGY TÖKÉLETES NAP*

(RENDEZŐ: SZENTECZKI ZITA; DRAMATURG: BÍRÓ BENCE, HORVÁTH PANNA; SZEREPLŐK: KURTA NIKÉ, LŐRINC KATALIN, TÖRÖK-ILLYÉS ORSOLYA, VIZI DÁVID, GYABRONKA JÓZSEF, NAGY MÁRK)

Turai Katalin, az ELTE TáTK adjunktusa beszélget a darabról Mayer Bernadett filmrendezővel, akinek az interjúban említett életrajzi eseményeket is feldolgozó nagyjátékfilmjét *Mommy Blue* címmel hamarosan bemutatják.

A *Fundamentum* hagyományaitól némileg eltérve, ebben az írásban nem tanulmányt vagy szakkönyvet szeretnék az emberi jogok iránt érdeklődők figyelmébe ajánlani, hanem egy színdarabot: Karsai Dániel Bíró Bencével és Szenteczki Zitával közösen írt darabját, az *Egy tökéletes napot*, amelyet a 6Szín Teátrumban játszanak.

T. K.: *Ajánlani sokféleképpen lehet. Azt remélem, hogy a Fundamentum olvasóinak ezúttal egy baráti beszélgetésen keresztül sikerül felfednem, miért jó ez a darab. Beszélgetőtársam Mayer Bernadett színház- és filmrendező.*

Betty, te hónapokkal korábban láttad a darabot, mint én, és letetted a voksodat mellette, hogy ez egy nagyon fontos alkotás. Egy ilyen előadás nyikván sok mindent felkavar az emberben, de próbáljuk meg azt, hogy elsősorban ne az eutanáziáról mint olyanról beszéljünk, hanem arról, hogy miért nézzük meg a darabot, miért érdemes ezt a témát a színház felől közelíteni. Te hogyan láttad, és kiknek ajánlanád?

M. B.: Aznap, amikor ezt az előadást megnéztem, egész nap izgultam, mert tudtam, hogy egy nekem kimondottan nehéz témáról van szó. Egyszerre vártam, izgatott voltam, de fel voltam készülve arra is, hogy nagyon megvisel lelkileg. Ebben természetesen benne van az is, hogy személyesen kifejezetten érintett vagyok az elvesztés-témában vagy a halál elfogadásának témájában, főképp, ha az idejekorán következik be. Ugyanakkor fontos, hogy ettől függetlenül is azt gondolom, hogy az emberben van egy furcsa vágy arra, hogy amitől a legjobban tart és fél – és talán mondhatjuk, hogy ez a halál –, amit az ember az élete során próbál a legtovább gondolatban is elkerülni, arra pont emiatt az el nem fogadás miatt vagyunk olyan kíváncsiak. Érted, mire gondolok? Hogy amennyire tartózkodunk a haláltól, betegségtől és ennek az egésznek az igazságtalanságától, annyira vágyunk is arra, hogy kapjunk valami mankót, feloldozást, valamit, ami majd segíthet. Hiszen belül mindannyian érezzük, hogy ezzel lesz dolgunk az életben. Ha nem volt, vagy van, akkor lesz.

T. K.: *Igen, el is kerülnénk, de fel is vértéznénk magunkat...*

M. B.: Pontosan.

T. K.: *Ehhez kapcsolódva azt kérdezném még: mit tudtál a darabról az előadás előtt? Te, mint színházi berkekben is járatos ember, kicsit ismerted az alkotókat, ugye?*

M. B.: Igen, persze, ismertem a Karsai-ügyet, az ő küzdelmét, és azt is tudtam, hogy ő, Szenteczky Zita és Bíró Bence, mintegy hármast fogatban, létrehoztak egy alkotói műhelyt. Azt is hallottam, hogy ez egy nagyon izgalmas munka volt olyan értelemben, hogy mennyire kell alárendelni a Dani hozott anyagát annak a kritériumnak, hogy ebből szeretnének egy művészi produktumot létrehozni, egy nézhető darabot, de nyilván nem öncélúan, nem úgy, hogy közben lemorzsolják róla azt, ami a Dani igazsága. Szerintem ez önmagában is borzasztóan izgalmas: egy személyes anyagot fikcionalizálni, a történetmesélés szabályait beengedni, de csak annyira, hogy ne zsigereljük ki a valóságot.

T. K.: *Ezek az alkotók pedig úgy döntöttek, hogy nem dokudrámát csinálnak, hanem „rendes” színházi darabot. Nem is nagyon tehettek volna másként, hiszen az események egy része előre vetítve jelenik meg.*

M. B.: Nagyon kényes az egyensúly, és alkotóként mindig az az érzésem, hogy ezek etikai kérdések is.

T. K.: *Arról tudsz valamit, hogy a Dani látta-e a kész darabot, és áldását adta-e rá?*

M. B.: A bemutaton ott volt a Dani, és állva tapsolt neki a közönség. Nagyon megható, hogy ott tudott lenni, meg tudta nézni, és be tudta fogadni! Ez aztán egy másik izgalmas dolgot hoz elő, ugyanis volt egy hatalmas versenyfutás az idővel ebben az alkotói folyamatban, s a Bence meg a Zita járt a Danihoz miközben a kommunikációja folyamatosan romlott. Ahhoz, hogy csapatban alkossunk, nyilván borzasztóan fontos a kommunikáció, és ha ez törik, szó szerint töredezik szét, ahogy ezt a darab olyan gyönyörűen ábrázolja, akkor versenyt futunk az idővel, és

egyre nehezebb a döntéseket meghozni. Egyre kérdésesebb, hogy Dani részt tud-e még bennük venni. Csodálatos, hogy el tudtak időben készülni, hiszen ez a darab csak most készülhetett el, csak mostanra! Ehhez kellett mindaz, amin Dani keresztülment, és nagyon bizarr, hogy ezt mondom, de az egésznek ez az időkorlátja kellett ahhoz, hogy ez az előadás létrejöhessen. Ez is unikuma a darabnak.

T. K.: *Dani végig jelen volt, tebát?*

M. B.: Igen, végig jelen volt, ezt tudjuk.

T. K.: *Azért is kérdezem, mert az egyik kulcsszó, ami a fejemben jár arról, hogy miért nézzük meg ezt a darabot, a hitelesség.*

M. B.: Igen, sikerült megőrizni az igazságát, azt a bizonyos egyensúlyt.

T. K.: *Pontosabban arra gondolok, hogy egy hiteles történet arról, hogy mi van akkor, amikor az embernek megmondják, hogy egy, két, három éve van hátra, folyamatosan romló állapottal. Viszonylag kevés ilyen történet forog közköze, hiába gyakori az eset. Emellett egyáltalán nem evidens, hogy hogyan lehet mindezt színre vinni.*

A színpadi eszközök közül nekem az volt a legfontosabb, ahogy a test fizikalitásában jelent meg: ahogy a test küzdelme a betegséggel a színpadon is egy testi küzdelem, csak ott két emberi test küzd. Aztán, ahogy fogy a cselekvés tere a padló zsuporodásával, az is a szemünk előtt történik meg...

M. B.: Igen, ezek a szimbólumok elképesztően erősen működtek. Az, hogy a Lőrinc Kata hús-vér emberi mivoltában ábrázolja a betegséget, az utólag magától értetődő telitalálat! Egy kicsit azt éreztem, hogy: „Hát, persze!” Annak a fajta köteléknek a megszélyesítése, hogy nem tudsz szabadulni, mert rád csimpaszkodott, gyönyörűen passzol ahhoz, hogy egy ilyen helyzetben a betegség valóban egy társ. Akár mennyire negatív, iszonytató értelemben, de a legszorosabb társad! Akár megbarátkozol vele, akár sem, de nem tudsz a halálos betegségtől szabadulni. A halál ilyen értelemben történő ábrázolása valóban telitalálat!

T. K.: *Volt még egy nagyon érdekes aspektus, és kíváncsi vagyok a véleményedre: miután megnéztem a darabot, azt éreztem, hogy a Lőrinc Katira, illetve erre a sötétkék estélyi ruhába öltözött nőalakra, aki befonja a férfit, nem tudok haragudni.*

M. B.: Igen!

T. K.: *Vajon miért nem tudunk haragudni rá? Sokat gondolkoztam ezen, és van magam számára egy megfigyelésem, de kíváncsi lennék, hogy te mit mondasz.*

M. B.: Akkor mondd te! Mert nekem érzeteim vannak, és nem tudom még szavakba önteni.

T. K.: *Én azt éreztem, hogy kétféleképpen látjuk őt, mert a darab elején jelen van még a férfi szerelme, és a*

betegség idegen testként látványosan befurakszik a szerelmespár közé. Ennyiben egyértelműen egy nemkívánatos elem, ami kérlelhetetlen szelídséggel bekúszik oda, ahova nem kéne. Tulajdonképpen nem agresszív.

M. B.: ...mintegy automatizmus ez az ő részéről.

T. K.: ...igen, egy elkerülhetetlen súly, viszont egyszer csak a szerelem már nem tud kibontakozni miatta ...

M. B.: Nem tud teret nyerni.

T. K.: *Igen, nem tud kiteljesülni, működni, teret nyerni, és akkor a szerelmes testnek kell eltávoznia! Közben a kékruhás marad. Ő lesz az, aki „állhatatosan” marad, és jelentőséget nyer, ahogy a ruhája a sötétben csillogó eget idézi. Ez már csak azért is így történik, mert a legelső jelenetben, ahogy nyit a darab, a magas hegyekben vagyunk, és arról van szó, hogy milyen csodálatos a csillagos égbolt itt, ahol nyilván semmilyen emberi fény nem zavarja a látványt. Ám már akkor látjuk, amint a hegymászó hátizsákként viszi magával a nőt. Akkor még nem tudjuk, hogy ez a betegsége. Eszünkbe juthat, hogy ez egy kvázi hátizsák, a saját testisége, hiszen a hegymászás már eleve a testtel való küzdelem, ahol azáltal jössz rá, hogy a testnek milyen igényei vannak, hogy nem kapsz levegőt. És kénytelen vagy azzal szembeülni, hogy te, mint képzelőerővel és akarattal megáldott lény, hiába találsz ki, hogy neked az a csúcs kell, ha a tested nem bírja. A tested lesz a korlátja az akaratodnak. Benne vagy egy kozmoszban, ami megszabja, hogy merre, meddig, és nekem a Kati alakja ez a határ, a saját testiség. Hiszen, végül is nem egyszerűen a betegség miatt halunk meg, hanem azért, mert halandó a testünk, a testi mi voltunk miatt.*

M. B.: Igen, értelek, én ezt hasonló dolognak érzem. Úgy fogalmaznám meg, hogy nekem a kék itt egy olyan hatalmas tó, vagy tenger, ami befogad, ha el tudsz hozzá jutni, ha nem kapálózol, mint fuldokoló benne, hanem elengeded magad, és átadod magad annak, hogy dobáljon... Másfelől, nyilván a testi fájdalom ennél sokkal bonyolultabb. A romantikus gondolatoknál sokkal földhözragadtabb, hogy a betegség különböző fázisaiban hogyan éled meg a tüneteidet, és mégis van valami reménykeltő a kékruhás karakterében, ha meg tudsz békélni egy ponton azzal, hogy ő a te társad.

T. K.: *Én úgy éreztem, hogy a kozmosz mintegy átölel, és az ölelése egyfelől megfojt, másfelől felold, attól függően, honnan nézem.*

M. B.: Számos verses allegória jut eszembe arról, hogy a magány is lehet egy hű társ, s hogy valami megnyugtató is tud lenni ezekben az amúgy negatívnak titulált dolgokban.

T. K.: *Igen, bár magunkra maradunk az emberek közt, esetleg létrejön egy kapcsolat az emberen túli világgal.*

M. B.: Miközben, persze, ez is csak egy aspektus, mert közben az az eddigi élettapasztalatom, hogy mintha a halál pillanatában minden ember kiesne abból a szférából, amiben addig volt. Nem úgy van jelen, hogy a többiek számára lenne jelen. Ez a nagyon nehéz pillanat – átlépni a halálba, vagy elengedni az életet. Már nem tud nem egyedül lenni, és ezt a magányos állapotot talán pont annyira lehet megszemélyesíteni, amennyire a Kati megteszi.

T. K.: *Akárhogy is legyen, amit Lőrinc Kati alakította a színpadon megmutat, az nem a mindennapi értelemben vett szerep. Nem fontoskodó orvos, álszent pap vagy frusztrált barátnő, nem olyasvalaki, akinek a gesztusait a bétköznapokból ellesbetjük. Nincs modell, akit a színész másolhatna, és az, hogy ennyi gondolatunk van róla, önmagáért beszél. Ez már nem pusztán előadóművészet, hanem teremtő alkotás, és szerintem ennek a szakmának a csúcsa.*

M. B.: Igen, határozottan azt érezzük, hogy ez a nő tud valamit, hogy titka van.

T. K.: *És a többi szereplő?*

M. B.: Nekem még az is nagyon tetszett, ahogy az ápoló szerepe kiteljesedik! Pont azt ellensúlyozza, hogy az ember sokszor hajlamos túlrómantizálni, hogy, jaj, majd ott fogok – jó esetben – öregeken a halálos ágyamon fekdülni, és akkor majd azt gondolom, hogy de jó, már úgymint elfáradtam, itt a vége. Közben pedig az esetek többségében nem erre gondol az ember... Az édesanyám több évtized alatt épült le mindenféle problémával, és az utolsó évtizedet kifejezetten megszenvedte. Én gyerekkoromtól néztem végig, hogy őt egy betegség felemészti, és testközelből pont az az abszolút tapasztalásom, hogy nagyon sok olyan pillanat van, amikor nem tudok vizelni, vagy fáj valamim. Ezek a földhözragadt, primer dolgok foglalnak el. És nagyon tetszik ebben a darabban, hogy ezeket is megfogja, és ugyanolyan súllyal helyez oda egy jelenetet arról, hogy hogyan lehet megforgatni egy beteget az ágyában, mint egy szerelem végét, ami valójában egy betegség miatti vég. Érted?

T. K.: *Értem.*

M. B.: Benne van a lélektan is, meg a fiziológia is, meg mindennek az elszívódása is.

T. K.: *Én eddig két olyan előadást láttam, ami egy haldoklónak a színházi darabja, amely egyben búcsú is, hiszen mind a két ember azért küzd a maga eszközeivel, hogy ne csak elszívódják az eseményeket, hanem az életük végét is megformálják.*

M. B.: Melyik darab volt a másik?

T. K.: *Halász Péter önfelravatalozása 2006-ban, amiben szintén nagyon erősen jelent meg az az igény, hogy elbúcsúzzak úgy, ahogy én szeretnék. Azon gondolkodtam, hogy vajon az életvégi döntés lehetőségének is az*

egyik hozadéka az lehetne-e, hogy az ember megformálhassa ezt az utolsó időszakot.

M. B.: Igen, tulajdonképpen ez az emberi méltósághoz hozzátartozik.

T. K.: *Ugyanakkor, e tekintetben egyértelműen különbözöek is vagyunk, hisz saját életét is ki-ki más mértékben szeretné megformálni. Édesanyáddal te hogyan élted ezt meg?*

M. B.: Anyukámnak évtizedeken keresztül az jóvoltuk, hogy nem lesz hosszú életű, és hogy ez a betegség folyamatosan romlani fog. Ennek a romlásnak ez egyik stádiuma volt a vakság, ami, ha nem is halál, de egy kis halál, hiszen bizonyos dolgokban elvesztetted az autonómiádat, le kell adnod az addigi szintedből, és alárendelődsz. Aztán járnia kellett vesedialízisra és vércserére, ami az ő esetében azt jelentette, hogy két napig nem volt használható. Mégis, nála azt lehetett érezni, hogy nagyon akar élni, és mintha egy kis bogárnak huzigálnák ki a lábait, minden egyes veszteségből ő csak azért is felállt, és megtanult vele élni, elfogadni, és abból gazdálkodni, ami van. És még a legvégén is, a végső kórházi létben is megdöbentő volt számomra, hogy mennyire fontos volt neki, hogy oda legyen készítve a Lavallo – egy bizonyos szappan –, hogy önállóan tudjon mosakodni. Mindez nem azért, mert olyan borzasztóan fontos lenne, hogy az ember a kórházban is illatos legyen, hanem, hogy úgy legyen, ahogy ő szeretné.

T. K.: *A végsőkig él azzal a szabadsággal, hogy megformálja a saját cselekvését, hogy igazítsa, hogyan jelenik meg mások szemében. Hagytam magunkat kicsit eltávolodni a darabtól, de csak azért, mert olyan kérdést jartunk most körbe, amit nekünk szegez a darab: nevezetesen azt, hogy mi az élet. És nyilván nem az őseves, meg a baktériumok szempontjából, hanem abból a szempontból, hogy mi az emberi élet. Nem lehet ezt a színdarabot úgy megnézni, hogy erre ne keressük a választ. Hogy ne foglaljunk állást abban a kérdésben, hogy vajon ki vagyunk-e téve annak, hogy élünk, vagy pedig az emberi mivolt pont azt jelenti, hogy tudatosan viszonyulok a saját életem tényéhez is. És ha már itt tartunk, hogyan működött neked a második felvonás, ahol egy showmúsort résztvevőiként még erről is szavaztunk?*

M. B.: Annak örültem, hogy úgy rendezték meg a vitát, hogy nem volt kínos. Nem kellett felszólalni, mert a beépített emberek megtették, viszont mégis beindított. Rávettem, hogy kezdj te is részt venni a párbeszédben!

T. K.: *Igen, az interaktív technika elvileg bevon, de érzelmileg az első felvonásba vonódtam be jobban, ez a vitafórum meg úgy hatott rám, mint a brechti elidegenítő effekt: azon túl, hogy átérezzük a problémát, akkor most gondoljuk is végig, társadalmilag.*

M. B.: Igen, az első felvonás után ki sem tudtam menni, csak ültem a székemben. A vitafórum meg provokatív volt. De szerintem nagyon jó helyen volt ez a kis könnyítés, mert nem lehet egy egész előadást összeszorított lélekkel végigülni. És nagyon nagy szükség is van rá, hogy beszéljünk erről a témáról, mert említetted, hogy neked a búcsú élménye volt meghatározó. Szerintem azonban a Dani nem akarta volna létrehozni ezt a darabot csak azért, hogy búcsúzzon. Neki van egy missziója, és ez a darab ennek a misszióknak is a része!

T. K.: *Ha már itt tartunk, szeretnék valamit megkérdezni, amit eddig soha nem kérdeztem, de most mégis csak húsba vágó lett. Beszéltél az édesanyádról, és arról, hogy ő minden veszteség elszenvedésekor igyekezett kitartani, alkalmazkodni, az életre voksolni. Szerinted, ha az a lehetőség, amiért a Dani küzd, nevezetesen, hogy meg lehessen választani a halál időpontját, és orvosi segítséggel távozni, egy elérhető lehetőség lett volna, az változtatott, vagy segített volna a ti helyzeteteken? Mert amennyiben ez egy opció, akkor maga az a kérdés, hogy az ember éljen-e ezzel az opcióval, is lehet teher. Azaz paradox módon minden szabadság tud teher is lenni.*

M. B.: Nagyon jó a kérdés! Igen, teher is lehet. És csak az érintett kezdeményezhet, hiszen az is mindenkinek szubjektív megélése, hogy kiben meddig él a remény. Izgalmas elgondolni egy olyan alternatív megoldást ennek a darabnak az analógiájára, ahol a halál/betegség mellett van egy másik alak is a főszereplő körül, aki a remény. Visszatérve a kérdésedre: van az a pont, amikor a kínon túl érzed már a halál szelét, és a fájdalomcsillapító már nem használ... Miért is kell azt a poklot végigkínlódni? Mennyivel jobb lehet az az érzés, hogy ott van a lehetőség bár-

mikor, ha úgy érzed, hogy nem bűn feladni. Én halva születtem, és újraélesztettek. Az egész medicina tökéletes ellentmondása az úgynevezett isteni akaratnak, ha azt a logikát követnénk, amibe sokan burkolóznak a témával kapcsolatban.

T. K.: *Akkor maradhatunk annyiban, hogy aki amúgy nem akarja feladni, annak is jó érzés lenne, hogy nem bűn feladni, ha levennénk a stigmát erről az elhatározásról?*

Betty bólint, lassan a beszélgetés végéhez érünk, az olvasóknak pedig azt ígértem, hogy a párbeszédéből kiderül, hogy miért érdemes megnézni ezt a darabot. Álljon itt lezárásul egy rövid felsorolása mindannak, amiért ajánljuk! Érdemes megnézni a darabot, mert egy nyomasztóan nehéz téma emészthető, befogadható és egyben hiteles feldolgozása. Nézzék meg, mert egy maroknyi színész többes szereposztásban parádés teljesítményt nyújt, egy ingergazdag, invenciózus, pörgő ritmusú darab színre vitele során.

Ajánljuk, mert testközelbe hozza, hogy a méltó életért és halálért való küzdelem nem egy nyomdafestékszagú csatateret kellene, hogy az eszünke juttasson. A darab nem csak azokról szól, akik álláspontjukat már jó előre kigondolták és megfontolták, megfogalmazták és aláírták, hanem legalább annyira azokról is, akik nem tudják, hogy mi vár rájuk, hogy meddig bírják, hogy mit éreznek, hogy a szeretteiktől mit kívánnak majd. Ez a darab épp annyira nekik, mint amennyire róluk is szól.

Nézzék meg azért is, mert Dani a pályatársunk, kortársunk, honfitársunk, és az ő ügye a mi ügyünk is. Azt, hogy ezeket a kérdéseket hogyan szabályozzuk, nem Strasbourg fogja eldönteni: nekünk kell! Ebben a hajóban együtt evezünk.